

Παραδοσιακά επαγγέλματα της Αετομηλίτσας και της Ηπείρου που χάθηκαν ή χάνονται

Με το πέρασμα των χρόνων, καθώς ο τρόπος ζωής, οι ανάγκες των ανθρώπων και ο τρόπος παραγωγής πολλών προϊόντων αλλάζουν, πολλά επαγγέλματα εξαφανίζονται ή αντικαθιστούνται από άλλα που έχουν να κάνουν με το σύγχρονο τρόπο ζωής. Η Ηπειρος μαζί με τα βλαχοχώρια της (ένα από αυτά κι η Αετομηλίτσα) δε θα μπορούσε να ξεφύγει από αυτό τον κανόνα. Οι αιώνες περνούν, οι εποχές αλλάζουν και μαζί μ' αυτές αλλάζουν και οι ανάγκες και οι απαιτήσεις του κόσμου. Πηγαίνοντας ένα ταξίδι πίσω στον χρόνο θα ξαναθυμηθούμε κάποια επαγγέλματα, τα περισσότερα από τα οποία έχουν εκλείψει εντελώς και ίσως να μην τα θυμόμαστε καθόλου κι είναι μια καλή ευκαιρία να τα γνωρίζουν οι νεότεροι και να τα θυμηθούν οι παλιότεροι.

ΣΑΜΑΡΑΣ: Έφτιαχνε τα σαμάρια από τα ζώα κι ήταν φυσικά σε μεγάλη άνθηση το επάγγελμά τους τον καιρό εκείνο, ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές, όπου ήταν ακόμη δύσκολη η πρόσβαση με οχήματα. Στην Αετομηλίτσα υπήρχαν πολλοί σαμαράδες τα παλιότερα χρόνια μεταξύ των οποίων ο Μπόνης Απόστολος, ο Χρήστος Καρατζίος, ο Ευθυμίου Στέργιος, ο Γιαννούλης Πασχώνης και άλλοι.

ΤΥΡΟΚΟΜΟΙ: Ήταν αυτοί που ασχολούνταν με την παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων όπως τυρί, γιαούρτι, κεφαλοτύρι, μανούρι. Στη Αετομηλίτσα, επειδή ήταν καθαρά κτηνοτροφικό χωριό, όλοι σχεδόν ασχολούνταν με την τυροκομία. Περίφημο ήταν το μανούρι της (η ούρδα). Πριν λίγες δεκαετίες υπήρχε το τυροκομείο, όπου γίνονταν η όλη διαδικασία. Ο Γιώργος Κολοβός, ο Γιάννης ο Μούρτος, Ο Μιχάλης Τζιότζιος σήμερα αλλά και ο Τόλης Γαργάλας παλιότερα και πολλοί άλλοι είναι και ήταν ορισμένοι από τους πολλούς τυροκόμους που διέθετε το Ντένισκο.

ΑΓΩΓΙΑΤΕΣ: Ήταν αυτός που έκανε μεταφορές με φορτηγό ζώο.

- Οι αγωγάτες, που επονομάζονταν και "κιρατζήδες", μετέφεραν τα εμπορεύματα ή διακινούσαν τους ταξιδιώτες με άλογα και συχνότερα με μουλάρια. Λόγω των μεγάλων αποστάσεων μεταξύ των οικισμών, η μετακίνηση των ανθρώπων και η διακίνηση των προϊόντων με τα ζώα ήταν ο κυρίαρχος τρόπος μεταφοράς μέχρι τη δεκαετία του 1930 και σε μερικές περιοχές μέχρι τη δεκαετία του 1950. Πολλοί άνθρωποι διάφορων επαγγελμάτων κατέφευγαν στο επάγγελμα του αγωγάτη κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την ανέχεια και την πείνα, μετά την κατάσχεση όλου του ελαιόλαδου και την παράλυση του εμπορίου και των συγκοινωνιών. Με την εμφάνιση του αυτοκινήτου άρχισε σιγά-σιγά να χάνεται αυτό το επάγγελμα.

- Οι αγωγάτες είναι οι "πρόδρομοι" των αυτοκινητιστών. Πραγματοποιούσαν επί πληρωμή ιδιωτικές μεταφορές εμπορευμάτων, κρασιών (σε ασκιά), διακινούσαν ταξιδιώτες, ιδιώτες, γιατρούς για επίσκεψη σε ασθενείς, κρατικούς λειτουργούς για την εκτέλεση υπηρεσίας, κυρίως δε μετέφεραν δημητριακά στα πεδινά και ξυλεία στα ορεινά. Στο Ντένισκο τις προηγούμενες δεκαετίες υπήρχαν 700 μουλάρια για τα αγώγια, που κυρίως ασχολούνταν με το εμπόριο ξυλείας, αλλά αρκετοί μετέφεραν σιτάρια από τη Νιγρίτα στην Ήπειρο και λάδια από την Ηγουμενίτσα προς τη Μακεδονία.

ΟΙ ΥΦΑΝΤΡΕΣ: Στην μεγαλύτερη ακμή της φθάνει η υφαντική της Ηπείρου από τον 15ο και κυρίως από το 16ο έως τον 18ο -19ο αιώνα. Οι γυναίκες ύφαιναν στον αργαλειό όλα τα υφάσματα για τα καθημερινά ρούχα και τα κλινოსκεπάσματα με ποικιλία χρωμάτων (κόκκινο, ώχρα, μπλε), που έβαφαν μόνες τους βουτώντας τα νήματα σε φυτικές βαφές, δημιουργημένες από ποικιλίες ντόπιων φυτών. Το αποτέλεσμα ήταν να μετατραπεί από οικιακή κυρίως τέχνη σε βιοτεχνία κέντρο παραγωγής μάλλινων ειδών ρουχισμού, υφασμάτων και ταπήτων (φλοκάτες). Κύρια όμως επαγγελματική απασχόληση έγινε η ύφανση του μάλλινου υφάσματος για κάπες άσπρες και μαύρες: μακριές για τους βοσκούς και αγρότες στην Αλβανία και Ελλάδα, κοντές για τους ναυτικούς και ψαράδες στην Αδριατική θάλασσα. Η παραγωγή και η διακίνηση του χοντρού μάλλινου υφάσματος έγινε ένας από τους σημαντικότερους λόγους επικοινωνίας μεταξύ Ηπείρου και Ιταλίας. Γνωστό μέρος για τις υφάντρες του ήσαν οι Καλαρρύτες Ιωαννίνων. Και η Αετομηλίτσα είχε τις γυναίκες που ύφαιναν βελέντζες, φλοκάτες κ.α. Επίσης έφτιαχναν κάπες και αντίσκοινα από κατσικίσιο μαλλί, ενώ το καλύτερο ύφασμα ήταν από πρόβειο μαλλί (το ρούντου) και έραβαν με αυτό κυρίως φανέλες.

ΤΣΑΓΚΑΡΗΣ-ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ: Αυτός που ασχολούνταν με τα τσαρούχια και με παπούτσια αργότερα ή και ταυτόχρονα τον έλεγαν και τσαγκάρη. Είναι νωπές οι μνήμες μας από τον πατριώτη μας Γιώργο Τονορέζο, που είχε στην Αετομηλίτσα το δικό του εργαστήριο στο ξύλινο καλυβάκι στην πλατεία του χωριού. Υπήρχαν όμως και παλιότερα κι άλλοι όπως ο Μπάσδος ο Στυλιανός, ο Φούντας ο Γιώργος και ο Χρίστος Καράτζιος που τον φωνάζανε πολλές φορές και τσαρουχά λόγω της ιδιότητάς του.

ΡΑΦΤΕΣ: Το επάγγελμα ήταν συνήθως οικογενειακό και το μάθαιναν από γενιά σε γενιά. Τα εργαλεία του συνήθως ήταν μια δαχτυλήθρα , ένα ψαλίδι, μια μεζούρα και το θυληκοτάρι (ένα ειδικό άγκιστρο για να κρατεί το ύφασμα από κάπου σταθερό) Οι ράφτες κάπας λέγονταν καποτάδες ή καπάδες και οι πιο φημισμένοι βρίσκονταν στο Συρράκο και στα Τζουμέρκα. Στην Αετομηλίτσα πριν χρόνια είχαμε τον Λάππα τον Βασίλη και τον Αγγελούδη τον Δεληγιάννη ως ράφτες.

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Η λέξη είναι μάλλον τούρκικη και σημαίνει "αυτός που ανακοινώνει τα μαντάτα", ο δημόσιος κήρυκας. Οι ντελάληδες διαλαλούσαν στους κατοίκους των χωριών τα νέα που έφταναν με τον τηλεγράφο ή τα εμπορεύματα που έφερναν στις πλατείες των χωριών οιπραματευτάδες . Η δυνατή φωνή και κυρίως ο τρόπος που παρουσίαζαν συνοπτικά τα νέα ή διαφήμιζαν τα προϊόντα, τους καθιστούσε γνωστούς στην τοπική κοινωνία. Στην Αετομηλίτσα από τους τελευταίους ντελάληδες μπορεί να θεωρηθεί ο Μπαρμπά- Μιχάλης ο οποίος τους καλούσε στην πλατεία ή στο τηλέφωνο αρχικά με τη φωνή του και πολύ αργότερα με τη βοήθεια του μικροφώνου.

ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ: Σημειώνουν ιδιαίτερη ανάπτυξη στον Ηπειρωτικό χώρο και ειδικότερα στα χωριά Χιονιάδες της επαρχίας Κόνιτσας. Είναι τόσα πολλά τα ονόματα των Χιονιαδιτών αγιογράφων στην μακραίωνη παράδοση αυτού του τόπου, ώστε εξ αιτίας αυτού του γεγονότος να μείνει παροιμιώδης η έκφραση: «Χιονιαδίτης είσαι; Ζωγράφος είσαι».

Αλλά και Καπέσοβο του Ζαγορίου ήταν έντονο το στοιχείο της αγιογραφίας. Η συνεχιζόμενη έρευνα έφερε στην δημοσιότητα αρκετά τοιχογραφημένα σύνολα και πάρα πολλές φορητές εικόνες που φέρουν ονόματα Καπεσοβιτών αγιογράφων. Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι και στην Αετομηλίτσα έχουμε τον δικό μας αγιογράφο, τον Χρήστο τον Καράτζιο.

ΜΠΑΚΑΛΗΣ-ΚΑΦΕΤΖΗΣ: Ο μπακάλης συνήθως ήταν συγχρόνως κι ο καφετζής, ο οποίος μετά τον πρόεδρο, τον παπά και το δάσκαλο του χωριού, ήταν ο σημαντικότερος παράγοντας. Ήταν η ψυχή της εμπορικής ζωής, το αποκούμπι των φτωχών. Στον δικό μας τόπο, με τους πολλούς ξενιτεμένους και με τα πενιχρά παλιότερα μέσα επικοινωνίας και συγκοινωνίας, έπαιζε το ρόλο του πιστωτή, του τραπεζίτη της οικογένειας ώσπου να πάρει από τον ταξιδεμένο το έμβασμα του χρέους με τρίτο πρόσωπο, ή από τον ίδιο, όταν επέστρεφε από τα ξένα, ύστερα από χρόνια. Ορισμένα βασικά και απαραίτητα στο σπίτι είδη, όπως το αλάτι, το λάδι, τα σπύρτα, το πετρέλαιο, τα τσαρούχια, τα βελόνια κ.α, τα προμήθευε στις οικογένειες όταν τα είχαν ανάγκη, και το αντίτιμό τους το εισέπραττε με τον καιρό στη σοδειά, ή με το ταξιδιωτικό έμβασμα. Ο μπακάλης μάζευε από τους πελάτες του για το χρέος τους ό,τι κι αν είχαν σε είδος, από τα αυγά, που ήταν το κυριότερο μέσο συναλλαγής, ως τα φασόλια, τις φακές, τα ρεβίθια, τα τομάρια από τα σφάγια, τα μαλλιά κι ό,τι άλλο προϊόν έπαιρνε από τη γεωργική ή την κτηνοτροφική εκμετάλλευση. Το χρήμα ήταν δυσεύρετο και η έλλειψή του ανάγκαζε τους ανθρώπους να συναλλάσσονται με είδος. Το μπακάλικό ήταν επίσης το εντευκτήριο, το κέντρο συναντήσεων, ο τόπος της επικοινωνίας, ο χώρος ενημέρωσής για όλα τα νέα του χωριού και των γειτονικών χωριών. Το μπακάλικό- καφενείο ήταν το κέντρο διασκέδασής.

ΚΟΥΔΟΥΝΑΔΕΣ: λέγονταν έτσι οι χαλκιάδες κι αυτοί που ασχολούνταν με την κατασκευή των κουδουνιών. Δούλευαν την λαμαρίνα στο χέρι, την επέχριαν με χαλκό και ασήμι κι ύστερα την σκέπαζαν με πηλό, που έψηναν στο καμίνι. Το κουδούνι έτσι δουλεμένο έδινε τον χαρακτηριστικό καμπανιστό ήχο, όταν το έκρουε το σείστρο, το μεταλλικό γλωσσίδι.

Οι βοσκοί ήταν οι κύριοι πελάτες των κουδουνάδων. Τα κουδούνια παραγγέλνονταν ανά ζεύγη με διαφορά τόνου ενός όγδοου το ανά από το άλλο, έτσι ώστε να << τσακώνονται>> οι φωνές και να δίνεται η δυνατότητα στον κτηνοτρόφο να ξέρει που βρίσκεται το κοπάδι, πού το ένα ζώο και πού το άλλο. Οι βοσκοί στόλιζαν συνήθως τα ζώα δυο φορές το χρόνο: με χοντροκούδουνα το καλοκαίρι, οπότε τα ζώα ήτανε δυναμωμένα και μικρά κουδουνάκια το χειμώνα, για να μην τα κουράζουν. Καθένα, ανάλογα με την ηλικία, τη σωματική διάπλαση ή τις δραστηριότητές του είχε το δικό του κουδούνι. Αυτή η τέχνη ο, ζήλος και το μεράκι το αντικατέστησε με τον καιρό η βιομηχανική παραγωγή αλλά σίγουρα η δουλειά η χειροποίητη ήταν ανεκτίμητη.

ΧΑΛΚΩΜΑΤΑΔΕΣ-ΚΑΛΑΝΤΖΗΔΕΣ: Οι χαλκωματάδες έφτιαχναν διάφορα χάλκινα αντικείμενα οικιακής χρήσης τα περισσότερα όπως ταψιά, γκιούμια, μαστραπάδες, καζάνια τηγάνια κ.α. Αρχικά ήταν σφυριστά, δηλαδή χτυπούσαν το χαλκό με ειδικά σφυριά για να πάρει το σχήμα που ήθελαν γι αυτό και φαίνονταν τα χτυπήματα. Αργότερα με την εξέλιξη της τεχνολογίας χρησιμοποιούσαν τórνους, και άλλα μηχανήματα. Συνήθιζαν να σφραγίζουν τα χάλκινες κατασκευές με τα αρχικά του ιδιοκτήτη και τη χρονολογία κατασκευής τους. Και μη ξεχνάμε ότι ένα χάλκινο σκεύος ήταν το πιο διαδεδομένο και συνηθισμένο δώρο σε ένα γάμο.

ΠΕΤΑΛΩΤΗΣ: λεγόταν και αλμπάνης (από το τουρκικού nalbant, αλμπάνης = πεταλωτής) Παλιά υπήρχαν πολλοί πεταλωτές μια και ήταν απαραίτητοι αφού κάθε σπίτι στο χωριό είχε και ένα ζώο για τις δουλειές του, γαϊδούρι ή μουλάρι. Ο πεταλωτής έβαζε στα ζώα τα πέταλα που ήταν ας πούμε τα παπούτσια τους. Τα εργαλεία που χρησιμοποιούσε ο πεταλωτής ήταν τα πέταλα, το σφυρί, η τανάλια, το σατράτσι και τα καρφιά και έβαζε το κατάλληλο είδος πετάλου που θα χρησιμοποιούσε για τα χιόνια, για τα ορεινά, τα προβληματικά πόδια κ.α.

ΚΤΙΣΤΕΣ-ΜΑΣΤΟΡΟΙ ΠΕΤΡΑΣ Οι μάστοροι της Ηπείρου οι λεγόμενοι πετράδες αποτελούσαν μια κοινωνία ανθρώπων με μεγάλη τεχνογνωσία στην κατασκευή πολλών πέτρινων παραδοσιακών οικημάτων που μεγαλούργησε στην Ελλάδα αλλά κι σε όλο τον κόσμο από το 16^ο ως τον 19^ο αιώνα. Με το μεράκι και την επιδεξιότητά τους έχτισαν αριστουργήματα και η φήμη τους εξαπλώθηκε σε όλα τα βαλκάνια κι έφτασε ως την Αμερική και τη νότιο Αφρική. Μεγάλη φήμη σε όλη την περιφέρεια της Ηπείρου είχαν κι οι χτίστες της Άρτας και της Πυρσόγιαννης.

ΣΥΡΜΑΚΕΣΗΔΕΣ: Είναι οι χρυσοραφτάδες όπου μαζί με τους κεντηστάδες γνώρισαν μεγάλη άνθηση στα Γιάννενα και στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου. Οι συρμακεσίδες με ασημένια κυρίως ή χρυσή κλωστή κεντούσαν κυρίως εκκλησιαστικά είδη όπως εικόνες, λάβαρα, κεντήματα για άμφια των ιερέων κ.α. Αντίθετα οι χρυσοκεντητάδες (οι πιο ονομαστοί κατάγονταν από τους Καλαρρύτες κι έμειναν γνωστοί με το όνομα *τερζήδες*) άνθησαν εξαιτίας ρου εμπορίου παραδοσιακής φορεσιάς και στην ύπαρξη εξειδικευμένων τεχνιτών και αξιόλογων εργαστηρίων και βιοτεχνίας με παράδοση ολόκληρων αιώνων.

ΓΑΝΩΤΗΣ-ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ: Οι γανωτζήδες ήταν συνήθως πλανόδιοι τεχνίτες που αναλάμβαναν το γαλβανισμό και το στίλβωμα των χάλκινων οικιακών σκευών, όπως τα ταψιά, τα καζάνια, τα κουτάλια, τα πιρούνια κλπ. Το «γάνωμα» έπρεπε να γίνεται συχνά για λόγους υγείας, κυρίως σε στα σκεύη που χρησιμοποιούσαν στο μαγείρεμα, οπότε οι γανωτζήδες είχαν δουλειά όλο το χρόνο

ΣΚΑΛΙΣΤΑΔΕΣ: Είναι οι ξυλογλύπτες από το Μέτσοβο, το Τούρναβο Κόνιτσας (Γοργοπόταμος), τη Πωγωνιανή, τα Πράμαντα. Υπάρχουν ξυλόγλυπτα έργα στις περιοχές αυτές ήδη από τον 16ο αιώνα. Εκπληκτικά εκκλησιαστικά ξυλόγλυπτα έργα σώζονται ως σήμερα, συνθέσεις ενός πολιτισμού κυρίως για εκκλησιαστική χρήση. Ξυλόγλυπτα έργα έχουμε και για οικιακή διακόσμηση και χρήση, όπως τα ταβάνια με τις σκαλιστές ροτόντες καθώς και τις σκαλιστές ρόκες ή γκλίτσες. Η μακραίωνη αυτή παράδοση είναι ακόμη και στις μέρες μας ζωντανή, ειδικά στο Μέτσοβο και προσφέρει αξιόλογα ξυλόγλυπτα έργα.

A.M

